

ВІДЕОГРАМА: ДОСЛІДЖУЄМО ПРАВОВУ ПРИРОДУ

Анна Штефан,
науковий співробітник відділу узагальнення експертної та судової практики НДІ інтелектуальної власності НАПрН України

Відеограма є одним з найскладніших об'єктів права інтелектуальної власності. Суміжні права сьогодні є порівняно молодими, вони були введені у вітчизняне законодавство з прийняттям 23.12.1993 року Закону України «Про авторське право і суміжні права» (надалі в межах цієї статті — Закон України), до цього ні українське, ні радянське законодавство такого виду прав не передбачало. Відеограма як об'єкт правової охорони завдячує своєю появою новій редакції Закону, прийнятій 11.07.2001 року, і за десятиліття свого існування все ще залишається одним з найменш досліджених та найбільш проблемних об'єктів.

Відповідно до ст. 1 Закону, відеограмою є відеозапис на відповідному матеріальному носії (магнітній стрічці, магнітному диску, компакт-диску тощо) виконання або будь-яких рухомих зображень (зі звуковим супроводом чи без нього), крім зображень у вигляді запису, що входять до аудіовізуального твору. На перший погляд, з поняттям відеограми та її сутністю все зрозуміло, от тільки чомусь юристи уникають вживання цього терміна, замінюючи його якимось іншим. У своїй юридичній практиці автор неодноразово помічала такі приклади: у договорі між продюсером і артистом відеозаписи концертних виступів артиста чи зйомки з його повсякденного життя, що за своєю природою є відеограмами, включалися до понят-

тя аудіовізуальних творів; відеозапис концерту чи спортивного матчу в договорах про передачу права на трансляцію в ефірі телеканалу називалися об'єктами авторського права та суміжних прав або навіть телевізійними передачами, хоча ці об'єкти, безсумнівно, належні до відеограм.

Головна проблема відеограми полягає в недостатньому дослідженні її особливостей та неповному розумінні її правової природи. Попри чималу кількість наукових пошуків у галузі суміжних прав, розглядуваному об'єкту правової охорони належна увага поки приділена не була. Спробуємо усунути цю прогалину та розглянути характерні риси, види та відмінності відеограми від інших об'єктів авторського права і суміжних прав.

Насамперед, варто зазначити, що відеограма як об'єкт правової охорони відома не лише в Україні, як багато хто вважає. Ще в 1985 році у Франції був прийнятий Закон «Про авторське право, права артистів-виконавців, виробників фонограм і відеограм й організацій аудіовізуального мовлення» № 85-660, який називав відеограму як об'єкт суміжних прав. До прийняття в Республіці Узбекистан 23.03.2006 року нового Закону «Про авторське право та суміжні права» об'єктами суміжних прав визнавалися, зокрема, відеозаписи виконання, тобто, відеограми із зафіксованими виконаннями творів, хоча сьогодні узбецьке законодавство вже не поширює

правову охорону на такі об'єкти. Закони численних держав світу, зокрема, Закон Латвії «Про авторське право» в п. 5 ст. 1 оперує терміном «фільм», яким є аудіовізуальний або кінематографічний твір чи рухоме зображення зі звуковим супроводом або без нього, тобто, охороняє і аудіовізуальні твори, і відеограми в межах одного об'єкта. Такі норми ґрунтуються на положеннях Директиви Європейського Парламенту та Ради 2006/115/ЄС про право на прокат, право на позиčku та деякі інші суміжні права у сфері інтелектуальної власності, відповідно до п. (с) ч. 1 ст. 2 якої об'єктом правової охорони визнається фільм. Під фільмом потрібно розуміти кінематографічний чи аудіовізуальний твір або рухомі зображення як із звуковим супроводом, так і без нього; тобто, правова охорона надається як творам — кінематографічним, аудіовізуальним, — так і будь-яким іншим рухомим зображенням, які відповідно до Закону України визнаються відеограмою. Нині відеограма є самостійним об'єктом правової охорони в Грузії: відповідно до положень Закону «Про авторське право і суміжні права», відеограма є об'єктом суміжних прав та тлумачиться як послідовний запис зображень в якій-небудь об'єктивній формі, зі звуковим супроводом або без нього (п. ж ст. 4).

Відеограма повинна відповідати певним вимогам, мати певні ознаки, за якими можна визначити її належність до об'єктів суміжних прав. І якщо відносно творів ці ознаки є абсолютними, обов'язковими для будь-якого виду твору (твір повинен бути результатом творчої діяльності, оригінальним і вираженим у певній формі), то об'єкти суміжних прав загалом та відеограма зокрема є більш специфічними, порівняно з об'єктами авторського права й мають лише одну обов'язкову умову надання правової охорони — об'єктивну форму вираження. Відеограма стає об'єктом правової охорони

за умови здійснення фіксації певних рухомих зображень на придатний для цього носій; наявність в особи задуму зафіксувати виконання твору, спортивне змагання чи інше дійство ще не робить таку особу виробником відеограми. Інші ознаки чи критерії можуть бути притаманні відеограмам, а можуть і не проявлятися в них взагалі.

Відеограма може мати зв'язок з об'єктами авторського права, але вважати похідний характер відеограми від результатів творчої діяльності обов'язковою ознакою відеограми не можна. Хоча в юридичній літературі неодноразово зазначалося, що суміжні права не лише залежать від авторського права, а й не існують без нього [5, 30], виникають не окремо, а в результаті попередньої появи авторського права на певний твір, впливають з авторського права [6, 4], на наш погляд, немає підстав однозначно стверджувати про похідний характер відеограми від певних творів, що пояснюється викладеним нижче.

Чинне законодавство України не тільки не містить жодних застережень щодо фіксації у відеограмах лише виконання творів, а навпаки, називає відеограмою запис рухомих зображень будь-якого змісту та характеру. За змістом зафіксованих рухомих зображень відеограми можна поділити на три види:

- відеограми, що містять запис виконання творів: виконання музичних творів шляхом співу та/або гри на музичних інструментах, виконання драматичних творів шляхом акторської гри, виконання хореографічних постановок шляхом танцю, виконання літературних віршованих творів шляхом декламації тощо;
- відеограми, що не містять запису виконання творів: спортивні матчі або змагання, прес-конференції;
- мішані відеограми, що водночас містять запис виконання творів та

інші зображення: конкурс краси, в якому поєднується змагання учасниць і виконання музичних творів у перервах між етапами конкурсу, інші подібні заходи.

Отже, відеограма не в усіх випадках втілює в собі виконання певного твору, тому зв'язок відеограми з авторським правом не може бути обов'язковою ознакою відеограм як об'єктів суміжних прав.

Наступний з розглядуваних можливих критеріїв надання відеограмі правової охорони — її творчий або не творчий характер. Дослідниками проблем суміжних прав з цього приводу висловлені протилежні позиції: згідно з одним підходом, об'єкти суміжних прав загалом є результатом виробничо-технічної діяльності зі створення нової матеріальної форми існування творів науки, літератури і мистецтва; на відміну від об'єктів авторського права, вони не втілюють творчих зусиль їхнього творця та є засобом задоволення тільки його майнових, комерційних інтересів [7, 4]. Відповідно до іншої позиції, створення відеограм потребує творчого внеску великого кола осіб: звукорежисерів, музичних режисерів, звукооператорів, а використання технічних засобів при виробленні відеограм є допоміжним фактором [6, 5].

На нашу думку, неможливо однозначно стверджувати, чи повинен розглядуваний нами об'єкт суміжних прав мати ознаки творчої діяльності. У численних випадках створення відеограми супроводжується втіленням творчого задуму режисера, оператора, звукооператора й інших осіб, які планують етапи виробництва відеограми та здійснюють ті чи ті функції при фіксації зображення. Безумовно, творчою є діяльність режисера монтажу, котрий обирає найбільш цікаві, вдалі фрагменти запису та з'єднує їх в одне ціле, здійснює світлову та звукову корекцію запису для підвищення його якості. Та монтаж при виробництві ві-

деограми не є обов'язковим етапом її створення, а діяльність зі створення значної кількості відеограм, у принципі, не має творчого характеру і є виключно технічною.

Так, наприклад, у багатьох містах світу є фонтани, що «танцюють» під музичний супровід. Це видовище привертає увагу і місцевих жителів, і туристів, які фіксують на відео той або той фрагмент «танцю» фонтана. При цьому особа, що здійснює відео запис, лише обирає точку зйомки, а при великій кількості очоких — навіть не обирає, а просто підшукує вільне місце та натискає на кнопку «запис» на своїй камері. Теж саме стосується домашнього відео, коли один з членів сім'ї фіксує святкування якоїсь родинної події чи будь-які інші фрагменти повсякденного життя — ігри дітей або домашніх тварин, прогулянку в парку тощо. На основі наведеного в ст. 1 Закону України визначення, всі ці записи також є відеограмами, хоча вони не пов'язані з використанням об'єктів авторського права та їх створення не має творчого характеру. Чи повинні домашні й любительські відео мати однакову правову охорону з відеограмами, виготовлення яких має ознаки творчої діяльності та які виготовлені на професійному рівні (назвемо їх умовно професійними відеограмами)? Сьогодні всі види відеограм мають однаковий рівень правової охорони, хоча, як ми вважаємо, домашні та любительські зйомки не мають такої художньої цінності, як професійні відеограми, а надання їм правової охорони важко обґрунтувати якимись достатніми підставами. Що стосується критеріїв для надання відеограмі правової охорони, обов'язковою ознакою, як впливає з наведеного вище, є лише об'єктивна форма вираження, фіксація відеограми на відповідному носії.

Не розглянутим у юридичній літературі є питання суб'єкта суміжних прав — виробника відеограми. Закон

України у ст. 1 визначає виробника відеограми як фізичну або юридичну особу, яка взяла на себе ініціативу і несе відповідальність за перший відеозапис виконання або будь-яких рухомих зображень як із звуковим супроводом, так і без нього. Вжиття законодавцем однини в наведеному визначенні означає, що виробником фонограми може бути або фізична, або юридична особа, але не дві чи більше осіб. Проте на практиці можливі випадки, коли ініціаторами створення відеограми є декілька осіб: так, наприклад, дві особи можуть виявити намір здійснити фіксацію на відео святкування дня міста, при цьому обидві особи здійснюватимуть відеозапис у декількох різних місцях, наприклад, одна особа фіксуватиме спортивні змагання та конкурси для мешканців міста, інша особа — святковий концерт, а пізніше обидва записи монтажем будуть об'єднані в один. Об'єкт правової охорони буде створений, однак не зрозуміло, як визначити суб'єкта відповідних прав, адже відповідно до положень Закону України, не можливе існування двох виробників однієї і тієї ж відеограми, виробником може бути тільки одна особа. При будь-якому використанні такої відеограми виникнуть труднощі із визначенням того, хто матиме право розпоряджатися відеограмою, створеною двома або більше особами: так, якщо один з виробників матиме намір розмістити відеограму в мережі Інтернет та надати безкоштовний доступ до неї, а другий виробник прагнучиме передати право на використання відеограми третій особі з виплатою винагороди, не можливо буде визначити, чия думка пріоритетна та хто із двох виробників матиме переваги в розпорядженні відеограмою. Навіть якщо обидва виробники дійдуть згоди щодо надання іншій особі права на використання відеограми, не зрозуміло, хто з них має повноваження на укладення відповідного договору.

Отже, необхідним є законодавче уточнення поняття виробника відеограми та передбачення можливості створення відеограми декількома особами.

Наступне важливе питання: чи повинна відеограма бути окремим, самостійним об'єктом правової охорони, чи все-таки її можна вважати певним видом аудіовізуальних творів, як це зроблено в законодавствах багатьох країн світу?

Закон України в ст. 1 визначає аудіовізуальний твір як твір, який фіксується на певному матеріальному носії (кіноплівці, магнітній плівці чи магнітному диску, компакт-диску тощо) у вигляді серії послідовних кадрів (зображень) чи аналогових або дискретних сигналів, які відображають (закодовують) рухомі зображення (як із звуковим супроводом, так і без нього), і сприйняття якого є можливим виключно за допомогою того чи того виду екрана (кіноекрана, телевізійного екрана тощо), на якому рухомі зображення візуально відображаються за допомогою певних технічних засобів. При визначенні відеограми законодавець зробив спеціальне застереження, що нею не є зображення у вигляді запису, належні до аудіовізуального твору. Відмінність між цими двома об'єктами правової охорони полягає в такому.

По-перше, суб'єктний склад осіб, що є авторами аудіовізуального твору, не передбачений при створенні відеограми. Відповідно до ч. 1 ст. 17 Закону України, до авторів аудіовізуального твору належать режисер-постановник, художник-постановник, оператор-постановник, автор спеціально створеного музичного твору, автор сценарію і/або текстів, діалогів. У створенні відеограми, хоча не це визначено законом, обов'язково бере участь оператор, у багатьох випадках — режисер зйомки, режисер монтажу, звукорежисер, але виробником відеограми визнається лише одна особа, що є ініціатором та несе відпо-

відальність за перший відеозапис відповідних зображень.

По-друге, аудіовізуальний твір у всіх випадках характеризується високим ступенем творчої діяльності багатьох осіб: спочатку модель майбутнього твору створюється у формі сценарію; режисер-постановник здійснює ідейне тлумачення сценарію, визначає характеристику персонажів та жанрові особливості акторського виконання, ритм та темп твору; завдяки зусиллям художника-постановника визначається ідейно-художня спрямованість аудіовізуального твору, створюється зовнішній вигляд всіх епізодів твору, добираються декорації та реквізит; оператор-постановник добирає та втілює виразні композиційні рішення й ракурси для найбільш повного передання теми твору; актори здійснюють виконання твору у спосіб акторської гри, співу, декламації, танців тощо. При створенні ж відеограми такі елементи творчої діяльності відсутні, виробництво відеограми часто зводиться до фіксації відповідного дійства на відео за допо-

могою декількох камер і об'єднання в один запис найбільш вдалих, цікавих фрагментів, поєднання крупних, середніх та загальних планів.

Визначення відеограми як виду аудіовізуальних творів і надання їй рівнозначного строку правової охорони було б не виправданим, з огляду на різний творчий внесок при створенні аудіовізуального твору і відеограми. На наш погляд, виділення відеограми як окремого об'єкта правової охорони та визначення її об'єктом суміжних прав є цілком логічним. Однак, безумовно, відеограма потребує проведення подальших досліджень, які сприятимуть кращому усвідомленню правової природи цього об'єкта та шляхів його використання. ♦

Список використаних джерел

1. Закон Грузії «Про авторське право і суміжні права» від 22.06.1999 року.
2. Закон Республіки Узбекистан «Про авторське право і суміжні права» від 30.08.1996 року (втратив чинність).
3. Закон Латвії «Про авторське право» від 27.04.2000 року.
4. Directive 2006/115/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on rental right and lending right and on certain rights related to copyright in the field of intellectual property. — Official Journal L 376, 17/12/2006. — P. 28–35.
5. Бондаренко С. В. Авторське право та суміжні права / С. В. Бондаренко. — К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2008.
6. Боярчук О. М. Цивільно-правова охорона суміжних прав в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / О. М. Боярчук // Київський національний університет імені Тараса Шевченка. — К., 2002.
7. Яркіна Н. Є. Суміжні права в авторському праві: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Н. Є. Яркіна // Національна юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. — Харків, 2000.